

Tóth Kálmán

A KERESZTÉNYSÉG
MINT POLITIKAI UTÓPIA
KOSSUTH LAJOS THE FUTURE OF NATIONS
CÍMŰ ELŐADÁSÁBAN

A magyar forradalom és szabadságharc 1849-es vereségét követően Kossuth Lajos, a magyar forradalom politikai vezetője az emigrációban próbált meg támogatást szerezni a Habsburg Birodalommal szembeni magyar függetlenség ügyének. 1852-es egyesült államokbeli tartózkodása során a New York-i Broadway Tabernacle-ban tartott előadásában sajátos és figyelemre méltó nézeteket fejtett ki a világpolitika jövőjével kapcsolatban. A beszéd nyomtatásban a következő teljes cím alatt jelent meg: „A nemzetek jövője: mi biztosítja azt. Előadás, amelyet a New York-i Broadway Tabernacle-ban tartott 1852. június 21-én Kossuth Lajos, Magyarország kormányzója. Átnézve és javítva a szerző által.”¹

A politikai nézeteit a vereség tapasztalatának fényében újragondolni kényszerülő² Kossuth általunk vizsgált beszéde szerint sem a szabadság klasszikus liberális kulcsfogalma, sem a demokrácia vagy a republikánus értékek, sőt még a szellemi és anyagi prosperitás sem képes önmagában garantálni egy politikai közösség vagy nemzet jövőbeni fennmaradását, hanem egyedül „Krisztus romlatlan vallása”.

Fontos leszögezni azonban, hogy Kossuth nem a keresztény vallás politikai célú kisajátítására vagy instrumentalizálására gondolt, amikor kijelentette, hogy a kereszténység az egyetlen út, amely „biztosíthatja a nemzetek boldog jövődjét”. Meglepő módon ugyanis kijelentette azt is, hogy „még eddig nem hordozott keresztény népet hátán a föld – egyetlenegy sem. Kimondtam a szót. Kemény, de igaz.”³

¹ KOSSUTH 1852.

² Kossuth 1849 utáni politikai gondolkodásának vázlatos áttekintését lásd SCHLETT 2018: 128–185.

³ „[T]here is yet no Christian people on earth – not a single one among all. I have spoken the word. It is harsh but true.” KOSSUTH 1852: 28. A beszédből vett idézeteket a főszövegben saját fordításomban közlöm, eredeti angol szövegüket pedig lábjegyzetben (T. K.).

Ezen megállapításból kiindulva, amely szerint egyetlen nemzet vagy ország sem volt még valóban keresztény, Kossuth a kereszténység eljövendő korszakának utópisztikus vízióját vázolja fel, amely szerinte egyedül biztosíthatja a nemzetek jövőjét. Ezen kevésbé ismert beszédben⁴ a politikait megelőző keresztény erkölcsi kötelességek jelentik a politikai cselekvés közös alapját mind nemzeti, mind nemzetközi szinten. Tanulmányomban a Kossuth által kifejtett, „a Krisztus törvénye” által kormányzott jövőbeni „keresztény világra” vonatkozó utópikus elgondolás alapelemeit kísérlem meg áttekinteni.

A MAGYAR ÜGY KÉPVISELETE AMERIKÁBAN

Bevezetésként Kossuth saját maga és családja helyzetét mutatta be, hangsúlyozva az elnyomott Magyarország siralmas állapotát, amely a „meggyilkolt jog Golgotája, az elnyomottak hazája, de a nem csüggedő bátraké is, a közelgő bosszú földje”.⁵ Köszönetet mondott a nemzetközi diplomáciai erőfeszítésekért, amelyek lehetővé tették, hogy elhagyhassa Törökországot, illetve édesanyja és testvérei elhagyhassák a Habsburg Birodalmat. Ünnepestes retorikával kinyilvánította elkötelezettségét az „osztrák zsarnokság” elleni küzdelem folytatására Magyarország szabadságáért: „örök ellenállásra esküdtem fel hazám elnyomóival szemben, és kinyilvánítottam, hogy népem előtt tett ünnepestes eskümhöz híven életemet hazám felszabadításának fogom szentelni.”⁶

Minden bizonnyal vendéglátói iránti udvariasságból Kossuth magasztalta „az emberiség hatalmas haladásának” eredményeit, amelyeket New Yorkban tapasztalt. Kifejezte elismerését az Egyesült Államok gyors felemelkedése iránt:

igen, majd egy szempillantás alatt, az ismeretlen vadonból hatalmas birodalom emelkedett ki, széles, mint az óceán, szilárd, mint a hegyi szirtek [...] és ezekben a városokban és a széles földeken egy nemzet, amely szabad, mint a hegyi levegő,

⁴ Peter Sherwood közelmúltban megjelent angol nyelvű tanulmánya eltérő szempontból közelít Kossuth szónoklatához. Vö. SHERWOOD 2021.

⁵ „[T]hat Golgotha of murdered right, that land of the oppressed, but also of undesponding braves, and the land of approaching revenge.” KOSSUTH 1852: 5.

⁶ „[A]nd swore eternal resistance to the oppressors of my country, and declared that, faithful to the oath sworn solemnly to my people, I will devote my life to the liberation of my fatherland.” KOSSUTH 1852: 6.

független, mint a szárnyaló sas, élénk, mint a természet, és erős, mint szabad emberek millióinak hatalmas ereje.⁷

Ezen dicséret után azonban a „jövő” szót említi meg, és elmélkedve a szó jelentésén történelemfilozófiai értelemben a múltbeli nagyság ideiglenes voltára hívja fel a figyelmet számos példán keresztül, amelyek mutatják, hogy az ősi nagyság maradványai nem egyebek, mint „az emberi dolgok ingatag voltának szomorú emlékművei”.⁸

A NEMZETEK MULANDÓSÁGA ÉS ANNAK OKAI

Álláspontja szerint a hatalmas régi nemzetek dicsősége kultúrájukkal együtt tűnt el. Az emberi dolgok törékenysége szerinte „az emberiség szomorú végzete, hogy reményeit, félelmeit, elégedettségét és kívánságait pusztán a pillanatnyi megelégedés szűk hatókörében képes megragadni, így a történelem nagy tanulságának oktatása csaknem hiábavaló”.⁹ Az emberi közösségek jó szerencsésükre támaszkodnak, a hazafi

óvatlanságba ringatja magát azzal a szellemdús vigasztalással, hogy az ő országának a helyzete különböző – hogy az nem hajlamos azon visszatartó hibákra, amelyek más országok hanyatlásához és bukásához vezettek; hogy a kor más; a nemzet jelleme és szelleme más; hatalma nem oly ingatag, és jóléte biztosabb alapokon áll; és ezért nem fog osztozni azok sorsában, amelyek álomként tűntek el.¹⁰

⁷ „[Y]es, almost within the turn of a hand, out of the unknown wilderness a mighty empire arose, broad as an ocean, solid as a mountain-rock [...] and in those cities and on that broad land a nation, free as the mountain air, independent as the soaring eagle, active as nature, and powerful as the giant strength of millions of freemen.” KOSSUTH 1852: 9.

⁸ „[T]heir very memory but a sad monument of the fragility of human things.” KOSSUTH 1852: 11.

⁹ „[T]he sad fate of Humanity that, encompassing its hopes, fears, contentment, and wishes, within the narrow scope of momentary satisfaction, the great lesson of history is taught almost in vain.” KOSSUTH 1852: 13.

¹⁰ „[L]ulls himself into carelessness by the ingenious consolation that the condition of his country is different – that it is not obnoxious to those faults which made other countries decline and fall; that the time is different; the character and spirit of the nation is different, its power not so precarious, and its prosperity more solid; and therefore, it will not share the fate of those which vanished like a dream.” KOSSUTH 1852: 13–14.

Kora legfőbb motivációjaként az anyagi javak hajszolását nevezve meg felteszi a kérdést, hogy ennek eredménye bármilyen tekintetben jobbá vagy boldogabbá tette-e az emberiséget:

[M]indaz a gazdagság iránti mértéktelen szomj, amely korunk uralkodó szelleme és a vállalkozó energia mozgatóereje, mindez a kincsek utáni vadászat és annak legszerencsésebb eredményei nemesebbé, jobbá vagy boldogabbá tették-e az embereket? Fejlesztette-e lelküket vagy akár csak testüket és egészségüket [...] vagy az anyagi haszon iránti kielégíthetetlen szomjúság tisztább hazafiságot eredményezett-e? Elkötelezettebbé tette-e az embereket hazájuk iránt, készebbé váltak-e áldozatot hozni a közjóért?¹¹

Az önérdeknek a közjával nem törődő egyoldalú érvényesítését Kossuth az „idióta” kifejezés eredeti görög értelmével hozza összefüggésbe. Az ókori görög poliszokban az olyan embert értették alatta, aki csak saját hasznával törődött, és nem érdekelte, hogy ez a közösségnek hasznára vagy kárára van-e. A szó jelentésének már a rómaiaknál elkezdődő megváltozását pedig az emberiség jellemének romlásával hozza összefüggésbe.¹²

Mindezek ellenére ő sem tagadja az anyagi jólétből származó előnyöket, ám óva int attól, hogy a társadalom szellemi alapjai is kizárólag az anyagi jólét biztosítása köré szerveződjenek: „A prosperitás természetesen hatalmas áldás; az emberi társadalom egyik célja; de ha a prosperitás túlságosan anyagiassá válik, nem minden esetben garantálja a jövőt.”¹³ Ha pedig a hazát veszély fenyegeti, az emberekben attól való félelmükben, hogy „magántulajdonuk kárt szenved, vagy egészen odavész, az önzés gyakran felülkerekedik a hazafiságon”, és inkább a behódolást választják, csak hogy megőrizték jólétüket akár honfitársaik millióinak kárára is.¹⁴

¹¹ „[A]ll that boundless thirst of wealth, which is the ruling spirit of our age, and the moving power of enterprising energy, all this hunting after treasures, and all its happiest results, have they made men nobler, better, and happier? Have they improved their soul, or even their body and their health [...] or has the insatiable thirst of material gain originated a purer patriotism? has it made mankind more devoted to their country, more ready to sacrifice for public interest?” KOSSUTH 1852: 17.

¹² KOSSUTH 1852: 18.

¹³ „Prosperity is, of course, a great benefit; it is one of the aims of human society; but when prosperity becomes too material, it does not always guarantee the future.” KOSSUTH 1852: 19.

¹⁴ „[F]rightened by the idea that in meeting the danger their private prosperity might be injured or lost, selfishness often prevails over patriotism [...] only that things may go on just as they go, though millions weep and nations groan [...]” KOSSUTH 1852: 19–20.

Kossuth nézete szerint azonban a klasszikus republikanizmus eszméivel szemben még a politikai szabadság sem képes önmagában biztosítani egy nemzet jövőjét:

A szabadság a menny legszebb ajándéka; de nem biztosítéka önmagának. A demokrácia megtestesülése a szabadságnak, amely önmagában nem több mint alapelv. De mi a demokrácia biztosítéka? És ha azt válaszolnák, hogy „az unió az”; akkor azt kérdezem, „[é]s mi biztosítja az uniót?”¹⁵

Kossuth itt az ókorból vett történelmi példákkal támasztja alá állítását, emlékeztetve hallgatóit arra, hogy az ókor demokratikus köztársaságai mind elbuktak: „a kisebbek külső hatalom által, a nagyobbak belviszályok következtében.”¹⁶

Annak belátása Kossuth részéről, hogy a szabadság és a demokrácia önmagában nem képes biztosítani az államok stabilitását, előrevetítheti a 20. századi német jogfilozófus és alkotmánybíró, Ernst-Wolfgang Böckenförde híres paradoxonát, amely a szekularizált liberális államról mondja ki, hogy az nem képes garantálni a saját létalapját biztosító prepolitikai alapokat.¹⁷ A Kossuthhoz képest több mint egy évszázaddal később élt, de hozzá hasonlóan keresztény és klasszikus liberális alapokon álló Böckenförde szintén elvetette az államnak az egyházzal való intézményes összefonódását, sőt Kossuthal szemben a „keresztény állam” koncepcióját is meghaladottnak tartotta (bár itt nyilvánvalóan nem a Kossuth által felvázolt utópikus keresztény államra, hanem a történelem során megvalósult, magukat keresztényként meghatározó államokra gondolhatott). Ennek ellenére ő is az állampolgárok vallásos hite által közvetített értékrendben ismerte fel a szekuláris állam létalapjának biztosítékát.¹⁸

¹⁵ „Freedom is the fairest gift of Heaven; but it is not the security of itself. Democracy is the embodiment of freedom, which in itself is but a principle. But what is the security of democracy? And if you answer »The Union is«; then I ask, »And where is the security of the Union?«” KOSSUTH 1852: 23.

¹⁶ „And all they perished; the small ones by foreign power, the large ones by domestic vice.” KOSSUTH 1852: 24.

¹⁷ BÖCKENFÖRDE 2020: 23.

¹⁸ „Mire támaszkodik ez az állam a válság pillanatában? Hegelt idézve még egyszer feltehetjük a kérdést, hogy végső soron nem azok a belső késztetések és kötelékek jelentik-e létalapját a szekularizált világi államnak is, amelyeket polgárai vallásos hite közvetít? Természetesen nem úgy, hogy az állam a keresztény állam stádiumába fejlődik vissza, hanem oly módon, hogy világi voltában ez az állam a keresztények számára már nem valamiféle idegen és hitükkel ellentétes képződmény, hanem esély a szabadságra, melynek megőrzése és megvalósítása az ő feladatuk is.” BÖCKENFÖRDE 2020: 24.

A KERESZTÉNY NEMZET UTÓPIÁJA

A nemzetek létének és fennmaradásának bizonytalan voltát alátámasztó történelmi példák ellenére Kossuth „Istenbe és az ő jótékony gondviselésébe” vetett hitét hangsúlyozta saját magyar nemzete jövőjével kapcsolatban:

Én ezért, aki nem esek kétségbe saját hazám jövőjét illetően, bár balszerencse árasztja el azt, bizonyos, hogy rendíthetetlenül hiszek az emberiség küldetésében, és bár oly sok elbukott nemzet gyászos példája arra tanít, hogy sem a tudás terjesztése, sem az ipari fejlődés, sem a jólét, sem hatalom, sőt még maga a szabadság sem képes jövőt biztosítani a nemzeteknek, mégis azt mondom, hogy létezik egyvalami, amely képes lehet biztosítani azt; van egy törvény, amelynek megtartása olyan sziklának bizonyul, amelyre a nemzetek szabadsága és boldogsága biztosan alapozható az idők végezetéig. És ez a törvény, hölgyeim és uraim, a törvény, amelyet Megváltónk hirdetett; ez a szikla Krisztus romlatlan vallása.¹⁹

Kossuth elfogadta ugyan az emberi történelem teleologikus felfogását, azonban a biztonság valamennyi szekuláris tartóoszlopát elutasította mint elégtelent és másodlagosat a kereszténység szerepéhez képest a politikai közösségek jövőjének biztosításában. Ezt az erős állítását a vizsgált beszéd első hallásra talán meglepő, azonban lényegileg nehezen vitatható kijelentése követi a keresztény politizálás gyakorlati megvalósulásával kapcsolatban:

Igen, hölgyeim és uraim, a mi Megváltónk törvénye, Krisztus vallása képes biztosítani a nemzetek boldog jövőjét. De jaj, eddig még egyetlen keresztény nép se élt a Földön – valamennyi között egyetlenegy sem. Kimondtam a szót. Kemény, de igaz. Közel kétezer év telt el azóta, hogy Krisztus kinyilatkoztatta Isten örök végzését, amelytől az emberiség boldogulása függ, és megszentelte azt önnön

¹⁹ „I therefore, who do not despair of my own country’s future, though it be overwhelmed with misfortunes, I certainly have an unwavering faith in the destinies of Humanity, and though the mournful example of so many fallen nations instructs us, that neither the diffusion of knowledge, nor the progress of industry, neither prosperity, nor power, nay, not even freedom itself, can secure a future to nations, still I say there is one thing which can secure it; there is one law, the obedience to which would prove a rock upon which the freedom and happiness of nations may rest sure to the end of their days. And that law, ladies and gentlemen, is the law proclaimed by our Saviour; that rock is the unperverted religion of Christ.” KOSSUTH 1852: 26–27.

vérével, és még sincs egyetlen nemzet sem a Földön, amely becikkelyezte volna törvénykönyvébe ezt az örök rendelkezést.²⁰

Véleménye szerint az a tény, hogy néhány ember követi a keresztény vallás parancsait, még nem tesz egy nemzetet vagy országot kereszténnyé: „a kereszténység kora még nem érkezett el, és ha elérkezik, akkor és csak akkor lesz a népek jövője biztos.”²¹

A felvilágosult politikai gondolkodás egyik legnagyobb tekintélyére, Montesquieu-re hivatkozva²² támasztja alá a keresztény vallás és a politikai zsarnokság összeegyeztethetetlen voltát: „Maga Montesquieu is, aki pedig aligha vádolható a köztársaságok iránti elfogultsággal, azt vallja, hogy a despotizmus összeegyeztethetetlen a keresztény vallással, mert a keresztény vallás a szelídséget parancsolja, a despotizmus pedig egy törékeny halandó kénye-kedvének biztosít teljhatalmat [...]”.²³

A történelmi példák azt bizonyítják, hogy azóta is, hogy a kereszténység államvallássá lett a Római Birodalomban, „a despotizmus továbbra is kiemelkedően meghatározó maradt; alig mutatható fel egyetlen igazán demokratikus köztársasági hatalom is, amely egy évszázadnál hosszabb ideig fennállt, és bármiféle hatást gyakorolt volna a világ állapotára”.²⁴

Kossuth élesen elítélte a vallási türelmetlenség által szított üldözések évszázadait, de szerinte mindez valójában pont a keresztény tanítások tagadását

²⁰ „Yes, ladies and gentlemen, the law of our Saviour, the religion of Christ, can secure a happy future to nations. But, alas! there is yet no Christian people on earth – not a single one among all. I have spoken the word. It is harsh, but true. Nearly two thousand years have passed since Christ has proclaimed the eternal decree of God, to which the happiness of mankind is bound, and has sanctified it with His own blood, and still there is not a single nation on earth which would have enacted into its law-book that eternal decree.” KOSSUTH 1852: 27–28.

²¹ „[T]he era of Christianity has yet to come, and when it comes, then, only then, will be the future of nations sure.” KOSSUTH 1852: 28.

²² „La religion chrétienne est éloignée du pur despotisme: c’est que la douceur étant si recommandée dans l’Évangile, elle s’oppose à la colère despotique avec laquelle le prince se ferait justice et exercerait ses cruautés.” MONTESQUIEU 1844: 303. Sebestyén Pál fordításában: „A keresztény vallás távol áll a merő zsarnokságtól, mivel a jámborság, amelyet az evangélium annyira ajánl, ellenkezik azzal a zsarnoki indulattal, amellyel a fejedelem maga szerezhet magának igazságot, és gyakorolhatja kegyetlenségeit.” MONTESQUIEU 2000: 641.

²³ „Montesquieu himself, whom nobody could charge to be partial for republics, avows that despotism is incopatible with the Christian religion, because the Christian religion commands meekness, and despotism claims arbitrary power to the whims and passions of a frail mortal [...]”. KOSSUTH 1852: 29.

²⁴ „[D]espotism has been pre-eminently dominant; you can scarcely show one single truly democratic republic of any power which had subsided but for a hundred years, exercising any influence upon the condition of the world.” KOSSUTH 1852: 29.

jelentette: „Mindez pontosan az ellenkezője volt; az a tény, hogy Krisztus vallását a gyakorlatban még sehol nem tekintették mindent felülíró törvénynek, amely iránti engedelmesség, felülírva minden más megfontolást, a nemzetek politikáját vezérelte volna [...]”.²⁵

A következőkben Kossuth részletesebben is kifejtette nézeteit a vallások kettős természetéről, reflektálva a személyes hit és a közösségi erkölcs különválasztására: „Minden vallás két részből áll. Az egyik a dogmatikus, a kultusz része; a másik az erkölcsi rész.”²⁶ A dogmatikus részt „szent területnek” tekintette, „amelybe e világi hatalomnak soha nem szabadna behatolni merészkednie, mert ott nincs hatalma akaratának kikényszerítésére”.²⁷ Kossuth szerint az egyház és az állam szétválasztását csak ebben a vonatkozásban kellene megvalósítani:

Viszont a vallás másik része, az erkölcsi rész, teljesen más. Az kötelességekre tanít saját magunk és embertársaink iránt. Ezért nem lehet közömbös az emberiség családja számára [...] Egy nemzet sem állíthatja magát teljes joggal keresztény nemzetnek, egy kormány sem magát keresztény kormánynak, amely nem a keresztény erkölcsre van alapozva, és amely nem tartja mindent felülíró törvénynek a Krisztus vallása által rendelt erkölcsi kötelességek teljesítését emberek és nemzetek iránt, amelyek nem mások, mint emberek közösségei, és az emberiség iránt, amely a nemzetek közössége.²⁸

Kossuth történelmi értékelése szerint a vallást csak ürügyként használták a korábbi évszázadokban. Nem a keresztény erkölcsiség, hanem „a hitvallási fanatizmus és a dogmatizmus örülete”²⁹ vezetett a különböző vallású és felekezetű nemzetek

²⁵ „It was precisely the contrary; the fact that the religion of Christ never yet was practically taken for an all overruling law, the obedience to which, outweighing every other consideration, would have directed the policy of nations [...]” KOSSUTH 1852: 30.

²⁶ „Every religion has two parts. One is the dogmatical, the part of worship; the other is the moral part.” KOSSUTH 1852: 30.

²⁷ „It is a sacred field, whereon worldly power never should dare to trespass, because there it has no power to enforce its will.” KOSSUTH 1852: 30.

²⁸ „Yet the other part of religion, the moral part, is quite different. That teaches duties toward ourselves and toward our fellow-men. It can be, therefore, not indifferent to the human family [...] No nation can, with full right, claim the title of a Christian nation, no government the title of a Christian government, which is not founded upon the basis of Christian morality, and which takes it not for an all overruling law to fulfill the moral duties ordered by the religion of Christ toward men and nations, who are but the community of men, and toward mankind, which is the community of nations.” KOSSUTH 1852: 31.

²⁹ „[I]t was the fanaticism of creed, and the fury of dogmatism.” KOSSUTH 1852: 31.

közötti háborúk kitöréséhez. Kossuth a kereszténység történetében „a keresztény erkölcs nemzetek iránti kötelezettségeinek”³⁰ teljesítésére irányuló politikai cselekvés hiányát róta fel. Tisztában volt a vallási felekezetek kormányokra gyakorolt befolyásával, és ezt aényt a barát/ellenség dichotómiával hozta kapcsolatba, amely több mint fél évszázaddal később az ellentmondásos megítélésű német gondolkodó, Carl Schmitt elméletében a politikait más területektől elkülönítő lényegi ismérvként³¹ jutott meghatározó szerephez:

A dogmatizmus rejtélyei és a kultusz formái belépnek ezen szempontok közé; belépnek még a politikába is, és döntenek gyűlöletről és vonzalomról; de bizonyosan nincs sem egyetlen nemzet, sem egyetlen kormány, amelynek politikáját valaha is azon erkölcsi törvény szabályozta volna, amelyet Megváltónk Isten örök törvényeként hirdetett, amelynek valamennyi ember és ember közti viszonyban engedelmeskedni kellene.³²

A KERESZTÉNY ETIKA POLITIKAI PRIMÁTUSÁNAK VÍZIÓJA

Ebben a vonatkozásban azonban Kossuth tagadta, hogy a később Schmitt által hirdetett barát/ellenség dichotómia lenne a politikum megváltoztathatatlan lényege, és egyértelműen a morál primátusa mellett foglalt állást a politikaival szemben. Klasszikus liberálisként óva intett „az egyház és az állam nyílt vagy burkolt összeolvadásának” veszélyétől, „mert az hatással van az emberek egyéni szabadságjogaira, többek között mindezek legdrágábbikára, a lelkiismeret és a gondolat szabadságára”.³³ Úgy vélte, hogy az Egyesült Államokat ez a veszély nem fenyegeti, mert létezik a vallásszabadság, és kifejezte reményét, hogy vendéglátó nemzete képes lehet „újjáéleszteni Krisztus törvényét, akár az egész Földön”.³⁴

³⁰ „[T]he fulfillment of the duties of Christian morality towards nations.” KOSSUTH 1852: 31.

³¹ Vö. SCHMITT 2002: 18–20.

³² „The mysteries of dogmatism, and the manners of worship, enter into these considerations; they enter even into the politics, and turn the scales of hatred and affection; but certainly there is not one single nation, not one single government, the policy of which would ever have been regulated by that law of morality which our Saviour has promulgated as the eternal law of God, which shall be obeyed in all the relations of men to men.” KOSSUTH 1852: 32.

³³ „[T]he direct or indirect amalgamation of Church and State [...] because it affected the individual rights of men, and among them, the dearest of all, the liberty of conscience and the freedom of thought.” KOSSUTH 1852: 32.

³⁴ „[T]he hope that your nation will revive the law of Christ, even on earth.” KOSSUTH 1852: 32.

Azonban, véleménye szerint, az Egyesült Államok alkotmánya által garantált vallásszabadság „csak negatív része egy keresztény kormányzatnak. Ezenfelül még pozitív kötelezettségeket is teljesíteni kell.”³⁵ A keresztény vallás erkölcsi követelményeit Kossuth a nemzetállam és a nemzetközi kapcsolatok szintjére is kiterjesztette. A legnagyobb különbséget az Ó- és az Újszövetség erkölcsisége között abban látta, hogy az előbbi negatív érdemeken alapul:

[A]z ember, aki nem öl, még nem tarthat számot arra, hogy erényes embernek nevezzék. És épp ebben rejlik a keresztény vallás végtelen érdeme. Míg Mózes a mindenható Isten nevében csak negatív módon rendelkezett az embertársainkhoz való viszonyulásról, a keresztény vallás pozitív erényeket parancsol. Isteni rendelkezéseit nem azáltal tölthetjük be, ha nem teszünk rosszat; azt kívánja tőlünk, hogy cselekedjünk jót. Jézus Krisztus tanítása fenséges a maga magasztos egyszerűségében. „Szeresd Istent mindenkéül, és szeresd felebarátodat mint tenmagad.”³⁶

Vizsgált beszédében Kossuth amellet foglalt állást, hogy „ez a fenséges tanítás”, a felebaráti szeretet vallása kellene hogy meghatározza a politikai gondolkodás és a politikai cselekvés sarkalatos erényét. Szerinte ez a sarkalatos erény nem a gyakorlati bölcsesség, az arisztotelészi *phronészisz* vagy a cicerói *prudencia*,³⁷ hanem a felebaráti szeretet: „Úgy cselekedj másokkal, ahogy szeretnéd, hogy mások cselekedjenek veled!”³⁸ Kossuth szintén elveti a magán- és közügyek, az *otium* és a *negotium* közötti különbségtételt is. Kifejtett álláspontja szerint nem szabad „különbséget tenni a magánéletben és a közélet területén megnyilvánuló erény között; mintha a felebaráti szeretet isteni törvénye csak bizonyos szűk körű viszonyokra adatott volna, és nem valamennyi ember és ember közötti viszonyra.”³⁹

³⁵ „[I]s but a negative part of a Christian government. There are, besides that, positive duties to be fulfilled.” KOSSUTH 1852: 33.

³⁶ „[A] man who does not murder has not yet occasion to the title of a virtuous man. And here is precisely the infinite merit of the Christian religion. While Moses, in the name of the Almighty God, ordered but negative degrees toward fellow-men, the Christian religion commands positive virtue. Its divine injunctions are not performed by not doing wrong; it desires us to do good. The doctrine of Jesus Christ is sublime in its majestic simplicity. »Thou shalt love God above all, and love thy neighbor as thou lovest thyself.«” KOSSUTH 1852: 33.

³⁷ A fogalom részletes filozófiatörténeti értelmezését lásd HÖRCHER 2020: 13–75.

³⁸ „Do unto others as thou desirest others to do unto thee.” KOSSUTH 1852: 34. Az „arany-szabály” névvel is illetett bibliai idézet forrása: Máté 7:12; Lukács 6:31.

³⁹ „[M]ake a distinction between virtue in private life and virtue in public life; as if the divine law of Charity would have been given only for certain small relations, and not for all the relations between men and men.” KOSSUTH 1852: 34.

Kossuth arra is kitért, hogy saját helyzete milyen viszonyban áll a keresztény erkölcsi erények politikai alkalmazásával. Köszönetet mondott mindazoknak, akik egybegyűltek, hogy enyhítsenek családi magánbajain, azonban ő nem tehet különbséget személyes sorsa és hazája sorsa között: „[A] kínzó fájdalom, amelyet önök enyhítenek, amely azonban nem gyógyítható másként, mint igazságszolgáltatással és jócselekedetekkel hazám iránt.”⁴⁰ Kitért az Egyesült Államok közvéleményének megosztott voltára a Magyarország szabadságért és függetlenségért folytatott küzdelmének támogatásával kapcsolatban, azonban álláspontja szerint ebben a vonatkozásban nem vitatható, hogy mi a kereszténység erkölcsi parancsa:

Nézeteik megosztottak ebben a tárgyban, az lehetséges; de lehet-e véleménykülönbség azon tekintetben, hogy Isten parancsa az, hogy úgy szeresd felebarátodat, mint magadat? Hogy ez kötelessége a keresztényeknek, hogy ez a keresztény vallás alapelve, hogy azt tedd másokkal, amit szeretnéd, hogy mások tegyenek veled?⁴¹

Ennek az erkölcsi alapelvnek a politikai alkalmazását illetően még egy erős állítást fogalmazott meg: „Az önök politikája vagy egyezik Krisztus törvényével, vagy nem egyezik vele. Ha azonban nem egyezik vele, akkor az önök politikája nem keresztény; ha viszont egyezik, akkor nem okozok megosztottságot önök között.”⁴² Magyarország végzetét a keresztény politizálás világméretű hiányára vezette vissza:

Elnyomott vagy, ó, hazám! Mert a kereszténység alapelveit még nem hajtották végre a gyakorlatban; mert a kereszténység kötelességeit nem töltötték be; mert nem engedelmeskednek a kereszténység elveinek; mert a kereszténység törvénye nem vezérelte a nemzetek politikáját; mert sok istentelen kormány létezik, amely megsérti Krisztus törvényét, azonban egy sem, amely megtette volna a Krisztus által parancsolt kötelességeket.⁴³

⁴⁰ „[T]he torturing pains of which you ease, but which cannot be cured but by justice and charity done to my fatherland.” KOSSUTH 1852: 35.

⁴¹ „Your views are divided on the subject, it may be; but can your views be divided upon the subject that it is the command of God to love your neighbors as you love yourselves? That it is the duty of Christians, that it is the fundamental principle of the Christian religion, to do unto others as you desire others to do unto you?” KOSSUTH 1852: 36.

⁴² „Your politics either agree with the Law of Christ, or they do not agree with it. If they don't agree, then your politics are not Christian; and if they agree, then I cause no division among you.” KOSSUTH 1852: 36.

⁴³ „Thou art oppressed, O my fatherland! because the principles of Christianity have not been executed in practice; because the duties of Christianity have not been fulfilled;

Kossuth előadásának utolsó részéből nyilvánvalóvá válik, hogy a keresztény erkölcsiség általa kívánt politikai alkalmazása még maga a szónok számára is inkább utópisztikus ideál, mint reális cél, mivel maga is elismeri, hogy még sehol sem valósult meg a földkerekségen, és már ekkor Kasszandra szerepét öltötte magára, másfél évtizeddel az Ausztriával való kiegyezés előestéjén Deákhoz intézett híres levele előtt:

A kereszténységnek el kell jönnie; de még nem jött el – sehol! Sehol a Földön! És míg a szerencsétlenség éles szeme áthatja a jövő sötét fátylát, és Kasszandra nyelvvel arról, amit látok, elsírom a magas mennyekig, és elkialtóm a Földre: „Nemzetek, büszkék pillanatnyi hatalmatokra [...] hatalmatok hiábavaló, szabadságotok hiábavaló, iparotok, gazdagságotok, virágzásotok szintén hiábavaló; mindezek nem fognak megmenteni attól, hogy osztozzatok a régi nemzetek gyászos sorsában [...] Egyedül Krisztus törvénye, egyedül a kereszténység kötelességei biztosíthatják jövőtöket, biztosítva egyúttal az emberiséget is.”⁴⁴

HATALMI POLITIKA HELYETT FELEBARÁTI SZERETET?

Kossuth szerint a keresztény felebaráti szeretet pozitív parancsát „szabad és hatalmas nemzeteknek” kellene végrehajtaniuk. Kifejezte hitét annak lehetősége iránt, hogy ez az utópikus eszme a jövőben valósággá válhat. Nézetei szerint Krisztus nem tanított lehetetlenségeket: „Azzal, hogy felebaráti szeretetet parancsolt embertársaink iránt az emberi viszonyokban, ugyanúgy megparancsolta azt a kormányoknak is.”⁴⁵ Ezért kötelessége a keresztény kormányoknak és

because the precepts of Christianity have not been obeyed; because the law of Christianity did not control the policy of nations; because there are many impious governments to offend the law of Christ, but there was none to do the duties commanded by Christ.” KOSSUTH 1852: 37.

⁴⁴ „Christianity has yet to come; but it is not come – nowhere! Nowhere on earth! And with the sharp eye of misfortune piercing the dark veil of the future, and with the tongue of Cassandria relating what I see, I cry it out to high Heaven, and shout it out to the Earth »Nations, proud of your momentary power [...] your power is vain, your freedom is vain, your industry, your wealth, your prosperity are vain; all these will not save you from sharing the mournful fate of those old nations [...] There is only the law of Christ, there are only the duties of Christianity, which can secure your future, by securing at the same time humanity.«” KOSSUTH 1852: 37–38.

⁴⁵ „By commanding charity toward fellow-men in human relations, He commanded it also to governments.” KOSSUTH 1852: 38.

nemzeteknek, hogy segítsék „az elnyomott nemzeteket, az önhibájukon kívüli áldozatait Krisztus törvénye legsúlyosabb megsértésének”.⁴⁶

Nyilvánvalóan utópikus elképzelése szerint kifejezte kívánságát, hogy a nemzetközi kapcsolatokat a keresztény erkölcsiség alapján intézzék, ezt tekintve a szabadság és jövőbeli biztonság egyetlen valódi biztosítékának:

[M]indaddig, míg a keresztény erkölcsiség alapelvei nincsenek átültetve a nemzetközi kapcsolatokba – ameddig a politikai kényszerűségek ingatag bölcsessége felülírja Krisztus tanításait, nincs tartós szabadság, és egy nemzet jövője sem biztos. De ha egy hatalmas nemzet, mint az önöké, felemelné a keresztény erkölcsöt közéleti cselekvésébe, annak a nemzetnek olyan jövője lesz, amelyen még maguk a pokol kapui sem fognak tudni soha erőt venni.⁴⁷

Kossuth szerves összefüggést tételezett egy nemzet mint nemzetközi politikai szereplő erkölce, illetve az azt alkotó egyének erkölce között. A keresztény erkölcsöt a belügyek és a külkapcsolatok terén egyaránt követő szabad nemzetek közössége kölcsönösen garantálná egymás számára a szabadságot és a biztos jövőt, de Kossuth az isteni akarat szerepét is hangsúlyozza az általa kifejtett eszme megvalósíthatóságát illetően:

[Egy keresztény nemzet] politikájának erkölcsös volta elő fogja segíteni az igazságosságot és a szabadságot a Földön, és ezáltal gyarapítani fogja a szabad nemzetek számát, amelyek mindnyájan ugyanazon alapelvet követve cselekszenek, saját jövőjüket valamennyiük garanciája alá helyezve, megőrizve azt az idegen fenyegetéstől – amelyet jobb megelőzni, mint visszaverni. És jövőjét maga a Mindenható fogja garantálni.⁴⁸

⁴⁶ „[O]ppressed nations, the victims, not of their own faults, but of the grossest violation of the law of Christ [...]” KOSSUTH 1852: 38.

⁴⁷ „[A]s long as the principles of Christian morality are not carried up into the international relations – as long as the fragile wisdom of political exigencies overrules the doctrines of Christ, there is no freedom on earth firm, and the future of no nation sure. But let a powerful nation like yours raise Christian morality into its public conduct, that nation will have a future against which the very gates of hell itself will never prevail.” KOSSUTH 1852: 39.

⁴⁸ „The morality of its [of a Christian nation] policy will support justice and freedom on earth, and thus augmenting the number of free nations, all acting upon the same principle, its very future will be placed under the guarantee of them all, and preserve it from foreign danger – which is better to prevent than repel. And its future will be placed under the guarantee of the Almighty himself [...]” KOSSUTH 1852: 39.

Kossuth a politikai hatalmat teológiai összefüggésbe is helyezte, összekapcsolva azt az Istentől rendelt erkölcsi alapelvekkel: „A hatalom önmagában még soha nem állt biztos alapokon. A jogok teszik a hatalmat szilárdná; és a jogokat a közösség teszi biztossá.”⁴⁹

Teljes mértékben tisztában lévén eszméje utópikus mivoltával, keserűségét fejezi ki afelett, hogy a felebaráti szeretet még a keresztény világból is hiányzik: „A felebaráti szeretet evangéliuma nem uralkodik még a keresztény világban sem; és felebaráti szeretet nélkül a kereszténység, önök is tudják, nem egyéb, mint »zengő érc és pengő cimbalom«.”⁵⁰

Ez az utalás Pál apostol korinthusiakhoz írott első levelére⁵¹ erőteljes kifejezése Kossuth helyzetértékelésének, amely szerint az úgynevezett „keresztény nemzetek” a közügyek intézése terén nem követik a keresztény erkölcs alapelveit. Megállapítása szerint az egyes ember soha nem lesz képes ezen változtatni, csakis az egész nemzet: „ez nem egy ember feladata, hanem egy nemzeté.”⁵² A kereszténység igaz tanításával kapcsolatos teológiai viták rövid történeti áttekintése után egyértelműen emellett foglal állást, hogy a keresztény vallás legfontosabb alapelve a felebaráti szeretet, amely nem valósítható meg dogmákról való vitákkal:

Ezen dicsőséges haladás feladatát kizárólag egy szabad és hatalmas nemzet fogja tudni elvégezni, mert ez a feladat cselekvésből, és nem tanításból áll. [...] csakis egy nemzet hatalma tudja azt felemelni, hogy az egész Földet uraló törvénnyé lehessen; és míg ez meg nem történik, a kereszténység diadalma még nem érkezett el – és ezen diadal nélkül még a leghatalmasabb nemzet szabadsága és virágzása sincs biztonságban egy pillanatig sem a belső hanyatlástól vagy a külső erőszaktól.⁵³

Kossuth beszédében több ponton utalt arra, hogy ő az Egyesült Államoktól várta, hogy betöltse azon nemzet világtörténelmi szerepét, amely felebaráti szeretetből bel- és külpolitikai téren egyaránt védelmezni fogja az igazságosságot: „Melyik

⁴⁹ „Power in itself never yet was sure. It is right which makes power firm; and it is community which makes right secure.” KOSSUTH 1852: 40.

⁵⁰ „The gospel of charity rules not yet the Christian world; and without charity, Christianity, you know, is »but sounding brass and a tinkling cymbal«.” KOSSUTH 1852: 40.

⁵¹ Vö. 1Kor 13.

⁵² „[T]hat is no task for a man, but for a nation.” KOSSUTH 1852: 40.

⁵³ „The task of this glorious progress is only to be done by a free and powerful nation, because it is a task of action, and not of teaching. [...] it is only the power of a nation which can raise it to become a ruling law on earth; and before this is done, the triumph of Christianity is not arrived – and without that triumph the freedom and prosperity even of the mightiest nation is not for a moment safe from internal decay, or from foreign violence.” KOSSUTH 1852: 42.

[nemzet] fogja ezt megtenni, ha nem az önöké? Amelyet az Úr mindenekfelett megáldott, amelyiktől sokat vár, mert sokat bízott rá.”⁵⁴

Azonban figyelmeztetést is megfogalmazott amerikai közönsége felé ezen magasztos cél gyakorlati megvalósításával kapcsolatban: „emlékezzenek szerény szavaimra, és emlékeztessék azokat, akik kegyes szívvel hallgatják szent szavaikat, hogy a fél erény egyáltalában nem erény, és hogy nincs különbség a felebaráti szeretet kötelességeiben a köz- és a magánélet terén!”⁵⁵

Ez a kijelentés értelmezhető a realista politikai gondolkodás delegitimálására irányuló kísérletként, radikális politikai teológiként, amely a teológiai és a politikai fogalmak közötti strukturális analógiát⁵⁶ meghaladva egyesíti a két területet, a teológiai és a politikai, egyetlen erkölcsi alapú ideológiában: „[A] jogot és igazságosságot felebaráti szeretettel gyakorló nemzet példája a Földön a keresztény vallás leghatalmasabb propagandája lenne.”⁵⁷

A keresztény politizálás legradikálisabb formájának felvázolása után Kossuth visszatér a nemzetek biztonságának garanciáihoz. Tagadja, hogy bármely szekuláris érték vagy intézmény biztos alapot jelenthetne valamely nemzet fennmaradásához:

[E]mlékezzenek, hogy a szabadság, a hatalom és a virágzás, amely hazájuk dicsőségét hirdeti, nem új tünemény a Földön; mások is birtokolták ezeket, és mégis eltűntek. A gyakorlati bölcsesség, amelyre ősatyáink alapozták ezt az államközösséget, az a bátorság, amellyel önök azt fejlesztik, más nemzeteknél is megvolt, és mégis eltűntek.⁵⁸

Reménységét ezért a női nembe veti, és hangsúlyozza a nők döntő szerepét eszméje megvalósításában:

A férfiak szíve az önök gyengéd kezeibe van helyezve. [...] Az önök minden hivatása a szeretet, és élete a felebaráti szeretet. A felebaráti szeretet vallása azt

⁵⁴ „Which [nation] shall do it, if not yours? Whom the Lord has blessed above all, from whom He much expects, because He has given her much.” KOSSUTH 1852: 42.

⁵⁵ „[R]emember my humble words, and remind those who, with pious hearts, listen to your sacred words, that half virtue is no virtue at all, and that there is no difference in the duties of charity between public and private life.” KOSSUTH 1852: 42.

⁵⁶ Vö. SCHMITT 1992: 19–27.

⁵⁷ „[T]he example of a nation exercising right and justice on earth by charity, would be the mightiest propagandism of Christian religion.” KOSSUTH 1852: 43.

⁵⁸ „[R]emember that freedom, the power, and the prosperity in which your country glories, is no new apparition on earth; others also had it, and yet they are gone. The prudence with which your forefathers have founded this commonwealth, the courage with which you develop it, other nations also have shown, and still they are gone.” KOSSUTH 1852: 43.

akarja, hogy apostolai legyenek, és megkívánja segítségüket. Önökhöz fordulok ezért, és szerény eszmefuttatásaim magasztos tárgyát az önök keresztény szívének elmélkedésére hagyom. És ezzel teljesítettem mai feladatomat.⁵⁹

Kossuth ezzel az Egyesült Államok asszonyaihoz intézett kéréssel fejezte be a keresztény vallásra és különösen a keresztény vallás erkölcsi követelményeinek gyakorlati alkalmazására alapozott politikai utópiájának kifejtését, és saját helyzetére tett utalással zárta beszédét, miszerint ő és családja rászorul a felebaráti szeretetre, de nem adja fel Istenbe vetett bizodalmát, és kész munkálkodni saját hazája szabadságáért: „Ma a fiú és a testvér megtette feladatát; önök nagylelkű jótékonyssággal viszonzták munkáját; a fiú és a testvér ezért köszönetet mond önöknek, és a hazafi, hogy folytathassa feladatát, szívélyes és forró búcsút vesz önöktől.”⁶⁰

ZÁRÁSKÉNT

A kereszténység és a politika kapcsolata soha nem volt feszültségektől mentes. A Kossuth által kifejtett gondolatmenet ezt az ellentétet az intézményesült egyház és a felebaráti szeretetet hirdető krisztusi tanítás különválasztásával próbálta meg feloldani. Amellett érvelt, hogy az államnak a vallás- és lelkiismereti szabadságot garantáló szekuláris alapokon kell állnia, viszont mind a kormánzatnak, mind az egyes állampolgároknak a keresztény erkölccsel összhangban kell eljárniuk a magán- és közügyek terén egyaránt, mert csak ez a prepolitikai alap biztosíthatja az államok stabilitását és fennmaradását. Az elemzett beszéd figyelmes olvasója számára világossá válik, Kossuth nem a keresztény vallás politikai instrumentalizációjára gondolt, amikor arról beszélt, hogy a kereszténység gyakorlati alkalmazása az egyetlen út, amely képes lehet megakadályozni egy nemzet belső hanyatlását vagy külső hatalom általi elpusztítását. Ahogy az erkölcs egyre inkább eltávolodik valódi keresztény gyökereitől a valamikor kereszténynek nevezett világban, egyre súlyosabb konfliktusokkal kell szembesülnie az emberiségnek globális szinten. Kossuth meglátásai helytállóan bizonyultak abban, hogy a szekuláris értékek

⁵⁹ „The heart of man is given into your tender hands. [...] All your vocation is love, and your life is charity. The religion of charity wants your apostolate, and requires your aid. It is to you I appeal, and leave the sublime topic of my humble reflections to the meditation of your Christian hearts. And thus, my task of today is done.” Kossuth 1852: 43–44.

⁶⁰ „Today, the son and the brother has done his task; you have requited his labour by a generous charity; the son and brother thanks you for it, and the patriot, to resume his task, bids you a hearty, warm, farewell.” Kossuth 1852: 44.

és intézmények nem elegendők a békés nemzetközi kapcsolatok és a nemzetek biztonságának fenntartásához. Sajnálatos módon azonban a keresztény erkölcsiség által uralt világ általa felvázolt víziója napjaink világában is utópia marad, mikor az önző érdekeket leplező hamis moralizálás dominál, és talán még távolabb vagyunk gyakorlati megvalósításától, mint Kossuth korában.

IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

- BÖCKENFÖRDE, Ernst-Wolfgang (2020): *Állami jog és erkölcsi rend: Válogatott tanulmányok*. Ford. Arató Balázs. Budapest: L'Harmattan.
- HÖRCHER, Ferenc (2020): *A Political Philosophy of Conservatism: Prudence, Moderation and Tradition*. London: Bloomsbury. Online: <https://doi.org/10.5040/9781350067219>
- KOSSUTH, Louis (1852): *The Future of Nations: A Lecture*. New York: Fowlers & Wells.
- MONTESQUIEU (1844): *L'esprit des lois suivi de la défense de l'esprit des lois*. Paris: Lavigne.
- MONTESQUIEU (2000): *A törvények szelleméről*. Ford. Csécsy Imre, Sebestyén Pál. Budapest: Osiris–Attraktor.
- SCHLETT István (2018): *A politikai gondolkodás története Magyarországon, II*. Budapest: Századvég.
- SCHMITT, Carl (1992): *Politikai teológia*. Ford. Paczoly Péter. Budapest: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar.
- SCHMITT, Carl (2002): *A politikai fogalma: Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok*. Ford. Cs. Kiss Lajos. Budapest: Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor.
- SHERWOOD, Peter (2021): Marginalia: „You Should Have Heard Him in Hungarian”: Aspects of Lajos Kossuth's English Oratory. *The Slavonic and East European Review*, 99(2), 317–334. Online: <https://doi.org/10.5699/slaveasteurorev2.99.2.0317>